

REGIONALIZACIJA SUBPANONSKE SEVEROVZHODNE SLOVENIJE (S POSEBNIM OZIROM NA SLOVENSKE GORICE)

Božidar Kert *

IZVLEČEK

UDK 911.6(497.12-18)

V prispevku avtor podaja shemo geografske regionalizacije subpanonskega dela SV Slovenije.

ABSTRACT

UDC 911.6(497.12-18)

THE REGIONALIZATION OF THE SUB-PANONIAN NORTH-EASTERN SLOVENIA

In his article the author presents the scheme of geographic regionalization of the Sub-Panonian North-eastern Slovenia.

UVOD

V svojem prispevku obravnavam shemo geografske regionalizacije subpanonske Severovzhodne Slovenije (v nadaljevanju subpanonska SV Slovenija) in nakazujem načelno problematiko, ki se je pokazala pri raziskovalnem delu. Uvodoma pripominjam, da je shema nastala postopoma ob zbiranju in urejanju gradiva za Regionalno geografsko monografijo Slovenije ter je ob tem doživljala spremembe skladno s potekom raziskave in potrebami, ki so ob njej nastajale. Ker je v raziskavo tega območja Slovenije bilo vključenih več raziskovalcev (Belec, Bračič, Kert, Olas), lahko rečem, da je razvita shema prispevek vseh sodelujočih.

Že Ilešič (1958, 1979a, 1979b) je v svojih študijah ugotavljal značilno dvojno lice **Severovzhodne Slovenije**, ki daje podlago dvema velikima pokrajinskima enotama; dvema makroregijama, ki predstavljata dva pokrajinsko različna tipa SV Slovenije:

- na zahodu **predalpsko hribovje** (Pohorje, Kozjak), ki je v geotektonskem smislu podaljšek Centralnih Alp,
- na vzhodu pa **gričevje in nižavje**, ki predstavlja obrobje Panonske nižine (subpanonski pas).

Pokrajinski videz obeh makroregij opredeljujejo razlike v geografskih elementih naravnega okolja (petrografska sestava, relief, podnebje, prst, rastje), kakor tudi mnoge posebnosti družbeno-geografskega značaja (tipi poselitve, naselja in zemljiška razdelitev, raba tal, splošen gospodarski razvoj, ipd.).

* Dr., izred.univ.prof., Oddelek za geografijo, Pedagoška fakulteta, Univerza v Mariboru, Koroška cesta 160, 62000 Maribor, Slovenija.

Ni nam bilo potrebno veliko razglablјati, ko smo tudi mi po Ilesiču postavili dokaj ostro mejo med dvema velikima makroregijama v Severovzhodni Sloveniji:

- **subpanonska SV Slovenija** (Nizko Podravje s Pomurjem),
- **subalpska SV Slovenija** (Gorato ali Pohorsko Podravje). Ta meja poteka pretežno v pol-dnevniški smeri in skoraj pravokotno na reko Dravo na polovici njenega toka med Dravogradom in Ormožem. Samo na dveh krajih (na jugu in na severu) se mejna črta obrača v SZ in JV smeri, kakor se pač izbočeni vzhodni odrastki Pohorja in Kozjaka vrivajo v Nizko (subpanonsko) Podravje.

V svojem prispevku želim predstaviti le vzhodnejšo, subpanonsko makroregijo, oziroma utemeljiti njeno razčlenitev na mezoregije in submezoregije. Na kratko se dotaknem tudi problematike razčlenjevanja na najmanjših prostorskih enot; mikroregij.

REGIONALIZACIJA SUBPANONSKE SEVEROVZHODNE SLOVENIJE

Po naši shemi geografske regionalizacije lahko razdelimo subpanonsko SV Slovenijo na **šest mezoregij**. Pri njihovem določanju smo se opirali v prvi vrsti na pokrajinsko fiziognomijo, ki so jo podpirale tudi nekatere družbeno-geografske komponente, izvirajoče iz naravno-geografskih osnov. Glede na znane pokrajinske značilnosti subpanonskega sveta so naše mezoregije le izjemoma geografski individuumi, zato jih opredeljujemo in tipiziramo predvsem po njihovih podobnostih.

Po tem načelu razlikujemo dva **prevladujoča tipa mezoregij**:

- tip nižinske (ravninske) mezoregije, kamor prištevamo dve mezoregiji (Dravska ravnina in Pomurska ravnina),
- tip gričevnate mezoregije, kamor prištevamo preostale štiri mezoregije, ki dominirajo ne samo po številu, ampak tudi po velikosti površine.

Vprašanje razmejitve mezoregij ni sporno tam, kjer se stikajo mezoregije, ki pripadajo različnim tipom. Sporna pa postane že razmejitev tam, kjer prehaja gričevje v obronke Pohorja. Za primer navajam Dravinjske gorice, kjer le meja med gnajsom in pliocenskimi peščenimi plastmi nakazuje mejo mezoregije. Še večje težave nastopijo tedaj, ko je potrebno razmejiti mezoregije sredi gričevja. Vsi poznavalci tukajšnjega terciarja so si edini v tem, da zanesljivih, z več dejavniki podkrepjenih meja tukaj ni. Pogosto se moramo zadovoljiti z enim samim členitvenim kriterijem; t. j. izpostavljeno vzpetino (slemenom) ali potokom. Gravitacijski center, ki bi homogeniziral take prostorske enote, je prej izjema kot pravilo.

Najbolj zapletena je členitev ozemlja subpanonske SV Slovenije na nižji (submezoregijski) in najnižji (mikroregijski) stopnji. Zopet je lažje razčleniti obe ravnini (Pomursko in Dravsko), ki se delita na tradicionalne pokrajinske enote z ustaljenimi geografskimi toponimi, ki jih najpogosteje potrjuje tudi ljudska raba. V naši regionalizaciji smo te enote ponekod povzdignili v

Regionalizacija subpanonske SV Slovenije (MaR - makroregija, MeR - mezoregija, SMeR - submezoregija, MiR - mikroregija)

The regionalization of the Sub-Panonian North-eastern Slovenia

A - MaR - SUBPANONSKA SV SLOVENIJA

-
- 1 - MeR - PREKMURSKÉ GORICE
1a₁ - MiR - Goričko
1a₂ - MiR - Lendavske gorice
- 2 - MeR - POMURSKA RAVNINA
2a - SMeR - PREKMURSKA RAVNINA
2a₁ - MiR - Ravensko
2a₂ - MiR - Dolinsko
2b - SMeR - APAŠKO IN MURSKO POLJE
2b₁ - MiR - Apaško polje
2b₂ - MiR - Mursko polje
- 3 - MeR - SLOVENSKE GORICE
3a - SMeR - ZAHODNE SLOVENSKE GORICE
3b - SMeR - SREDNJE SLOVENSKE GORICE
3c - SMeR - VZHODNE SLOVENSKE GORICE
- 4 - MeR - DRAVSKA RAVNINA
4a - SMeR - DRAVSKO POLJE
4b - SMeR - PTUJSKO POLJE
- 5 - MeR - HALOZE
- 6 - MeR - DRAVINJSKE GORICE
- 7 - SMeR - MARIBORSKA MESTNA REGIJA
-

submezoregije (Dravsko polje, Ptujsko polje), drugod pa jim prisodili zgolj stopnjo **mikroregije** (Ravensko, Dolinsko, Apaško polje, Mursko polje). Kljub možnim ugovorom smo se odločili za rahlo podrejenost regij na Pomurski ravnini v primerjavi s tistimi na Dravski ravnini. Pri tem nas je vodila ugotovitev, da so pomurske pokrajinske enote enoličnejše in prostorsko manj diferencirane, po pravilu pa tudi brez pomembnejših gravitacijskih centrov.

PODROBNEJŠA ČLENITEV SLOVENSКИH GORIC

Za zaključek še nekaj besed o podrobnejši členitvi gričevnatega sveta. Izvajam jo na primeru Slovenskih goric, ki so ena največjih mezoregij v subpanonski SV Sloveniji.

V starejši (avstroogrski) literaturi (Sölch, 1919) je bilo priljubljeno razlikovati med Slovenskimi goricami v širšem, ožjem in najožjem smislu. V najožjem pomenu bi tvorile Slovenske gorice le majhen osredni del med Pesnico, Zgornjo Ščavnico in Drvanjo.

V kasnejši geografski literaturi (Melik, 1957) se je uveljavila členitev v dve enoti:

- Zahodne Slovenske gorice in
- Vzhodne Slovenske gorice. Melik ju razmejuje po črti Ptuj - Destrnik - Gradišče - dolina Velke - povirje Ščavnice. Značilna je njegova ugotovitev, da se na naravna "ločila" ta delitev ne naslanja, pač pa, da imajo Vzhodne Slovenske gorice obilo demogeografskih, etnografskih ter jezikovnih posebnosti. Svojo delitev Slovenskih goric utemeljeval pretežno z družbeno-geografskimi elementi.

Ilešič je v svojih razpravah (1979b) uvedel dvodelno členitev Slovenskih goric na podlagi naravnih, točneje fiziognomičnih značilnosti ozemlja. Zahodne Slovenske gorice so širše; v njih je značilna zlasti osnovna orografska smer od SZ proti JV. Vzhodne Slovenske gorice niso samo nižje in ožje, ampak imajo tudi drugačno pokrajinsko plastiko. V njih prevladuje zahodno - vzhodna smer glavnega razvodnega slemena, s tem pa je povezana tudi nasprotna severno - južna smer stranskih slemen in grap, ki ne kažejo tolikšne asimetrije, kakor tiste v Zahodnih Slovenskih goricah.

Tako obsežna in prostorsko diferencirana pokrajina Slovenskih goric je izziv za iskanje podrobnejših prostorskih enot. Nujnosti novih rešitev smo se zavedali tudi pri pripravi gradiva za monografijo Slovenije. Glavni problem pri tem je bil, kako omejiti (zaokrožiti) podrejene enote (submezoregije) ob enakih kriterijih regionalizacije.

Ob upoštevanju znanih pokrajinskih elementov (relativna višina, smer razvodnih in stranskih slemen, potek in širina rečnih dolin) delimo Slovenske gorice v **tri submezoregije**:

- Zahodne Slovenske gorice
- Srednje Slovenske gorice
- Vzhodne Slovenske gorice.

Zahodne Slovenske gorice zavzemajo le zahodni del "prejšnjih" Zahodnih Slovenskih goric; t.j. zgornje porečje Pesnice do pritoka Velke in povirja Ščavnice. V njih se je izoblikovala zaporedna menjava premočrtnih dolov in vzporednih slemen, ki potekajo v smeri SZ - JV in dajejo tej submezoregiji značilen pečat.

V povirju Ščavnice in ob srednji Velki prehajajo Zahodne v **Srednje Slovenske gorice**. Tu je približna meja med političnima občinama Pesnica in Lenart. Spremenijo se orografske in hidrografske značilnosti. Razvije se obsežna terenska depresija (tektonski jarek), zato se dolina Pesnice razširi in zamočviri. Glavni rečni tokovi se obrnejo v smer SZ - JV, tem pa sledijo tudi razvodni hrbti. Posebna enota bi lahko bile tudi Radgonsko - kapelske gorice, ki jih je Ščavnica skoraj povsem odrezala od Srednjih Slovenskih goric.

Zares samosvoje in proti sosedstvu dobro omejene pa so **Vzhodne Slovenske** (Ljutomersko - ormoške) **gorice**. Njihovo ogrodje je eno samo razvodno sleme, ki poteka v smeri Z - V. Najmočnejši pokrajinski pečat pa jim daje množica stranskih slemen, razporejenih v smeri S - J. Glavna družbeno-geografska značilnost (a ne posebnost!) Vzhodnih Slovenskih goric je dejstvo, da je to pokrajina najintenzivnejšega vinogradništva. Na razvoj vinogradništva je tu posebno ugodno vplivala posrečena kombinacija ekoloških in agrarno-historičnih faktorjev (Belec, 1968).

ZAKLJUČEK

Pri določanju in razmejivni regij v subpanonski SV Sloveniji se opiramo na značilne pokrajinske elemente, zlasti na geomorfološke in hidrološke dejavnike. Take pokrajinske enote naj ne bi slonele samo na enem dejavniku, ampak bi naj bile čimbolj kompleksno zasnovane. Slonele naj bi torej tudi na nekaterih družbeno-geografskih elementih, ki izhajajo iz naravnih osnov. Potrebo po kompleksni regionalizaciji podčrtuje še dejstvo, da je prevladujoč agrarni način življenja v Slovenskih goricah še močno odvisen od naravnih osnov. Da obstajajo demografske in etnografske posebnosti v Vzhodnih Slovenskih goricah je ugotavljal že Melik. Pri podrobni regionalni analizi pa ugotavljamo še pomembne razločke v naselbinskih tipih, v zemljiški razdelitvi, posestni strukturi, v zemljiških kategorijah, v kmetijski specializaciji, ipd. S temi kazalniki je podkrepljena členitev ozemlja tudi na najnižji hierarhični stopnji.

LITERATURA IN VIRI

- Belec B., 1968, Ljutomersko-oromoške gorice, Maribor, s.7-10
Ilešič S., 1958, Problemi geografske rajonizacije ob primeru Slovenije, Geografski vestnik, Ljubljana
Ilešič S., 1979a, Slovenske pokrajine, Geografska regionalizacija Slovenije, Pogledi na geografijo, Ljubljana, s. 407-425

Ilešič S., 1979b, Severovzhodna Slovenija in njena regionalna razčlenitev, Pogledi na geografijo, Ljubljana, s. 451-498

Melik A., 1957, Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino, Slovenija II, drugi zvezek, Ljubljana, s. 235-281

Sölch J., 1919, Die Windischen Bühel, Mitteilungen der Geographischen Gesellschaft in Wien, Band 62, Nr. 5, Wien

THE REGIONALIZATION OF THE SUB-PANONIAN NORTH-EASTERN SLOVENIA

North-eastern Slovenia is divided into two large geographical and regional units (macro-regions): Subalpine and Subpanonian North-eastern Slovenia. First of all, geographical regions have a similar physiognomy (plain : hills) and socially-geographical components, deriving from natural bases (settlements, field distribution, field categories, general economical development).

In his article the author presents the scheme of geographic regionalization of the Sub-Panonian North-eastern Slovenia. He divides the macroregion into 6 mesoregions, and these are divided into the lower grade regions. He distinguishes two types of mesoregions: the type of a lowland and the type of a hilly mesoregions. It is more difficult to analyse hills than plains and it is also very difficult to define regional units (regions) at the lower as at the higher grade. Within the mesoregions in the Dravaland it was possible to define 5 submesoregions more, whereas in the Muraland there were 6 microregions. The author sees the reasons for a relatively lower grade of regions in the Muraland in a more monotonous physiognomy in a worse regional differentiation and in the deficiency of the central places, that would connect regional units of a definite grade.

Regionalizacija subpanonske SV Slovenije (MaR - makroregija, MeR - mezoregija, SMeR - submezoregija, MiR - mikroregija)

The regionalization of the Sub-Panonian North-eastern Slovenia

MaR-SUBPANONSKA SV SLOVENIJA

- 1-MeR-PREKMURSKE GORICE**
 - 1a₁-MiR-Goričko
 - 1a₂-MiR-Lendavske gorice
- 2-MeR-POMURSKA RAVNINA**
 - 2a-SMeR-Premurska ravnina
 - 2a₁-MiR-Ravensko
 - 2a₂-MiR-Dolinsko
 - 2b-SMeR-Apaško in Mursko polje
 - 2b₁-MiR-Apaško polje
 - 2b₂-MiR-Mursko polje
- 3-MeR-SLOVENSKE GORICE**
 - 3a-SMeR-Zahodne Slov.gorice
 - 3b-SMeR-Srednje Slov.gorice
 - 3c-SMeR-Vzhodne Slov.gorice
- 4-MeR-DRAVSKA RAVNINA**
 - 4a-SMeR-Dravsko polje
 - 4b-SMeR-Ptujsko polje
- 5-MeR-HALOZE**
- 6-MeR-DRAVINJSKE GORICE**
- 7-SMeR-Mariborska mestna regija**

* Dr. rer. univ. prof. Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza na Ljubljani, 1000 Ljubljana, Slovenija